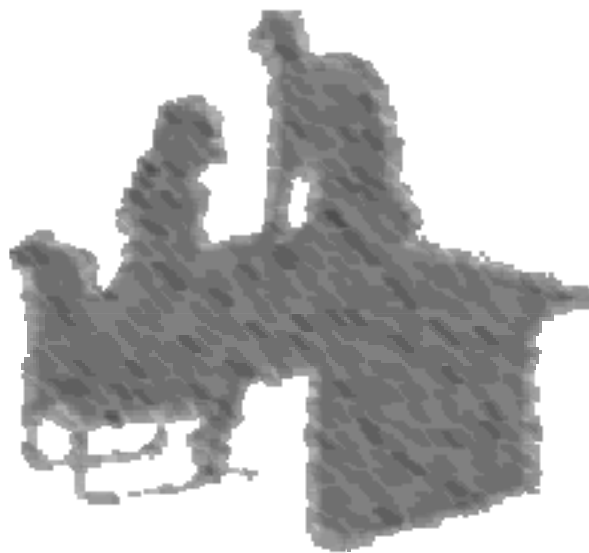

Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse

PSYKOLOGISK INSTITUTT

Seksuell trakassering blant elever og ansatte i videregående skole:

En resultatrapport

Mons Bendixen

Leif Edward Ottesen Kennair

Trondheim, februar 2008

ISBN 82-8094-011-1

Denne rapporten inneholder den første kartleggingen av seksuell trakassering blant elever i videregående skoler her til lands. Elever ved i alt ni skoler i Sør-Trøndelag var med i kartleggingen. I tillegg ble det foretatt en kartlegging av lærernes opplevelser av seksuell trakassering fra elever på de samme skolene. En rekke former for uønsket trakassering er kartlagt; alt fra seksuelt nedsettende kommentarer, homonegative utsagn, til berøring av intime kroppsdeler, krav om seksuelle tjenester og tvang til samleie/munnsex. Kartleggingen omfatter også nyere former for seksuell trakassering hvor digitale media er benyttet (mobiltelefon og internett). For å kunne gi et mer komplett bilde av denne problematikken er elevene også spurt om trakasserende handlinger de utsetter andre for. Resultatene viste at det å bli utsatt for seksuell trakassering er vanlig blant både jenter og gutter. Jentene var mer utsatt for kommentarer om kropp og utseende, samt beføling, krav om seksuelle tjenester og tvang til samleie/munnsex (overgrep). Guttene var spesielt utsatt for homonegative utsagn. Jenter på yrkesfaglig studieprogram var mer utsatt for mer alvorlige former for trakassering enn jenter på studieforbereende program. Homo/biseksuelle elever og elever med fremmedkulturell bakgrunn rapportere noe høyere forekomst av å bli utsatt for seksuell trakassering og tvang til sex. Elever i disse gruppene var også noe mer involvert i seksuell trakassering av andre. Gutter var med få unntak mer involvert i seksuell trakassering av andre enn det jenter var.

En mindre andel ansatte (20%) ved de ni skolene rapporterte om minst en form for seksuell trakassering fra elever. Det synes som de ansatte ved skolene i betydelig grad trenger gode verktøy for å håndtere denne problematikken ved skolen, og både elever og ansatte gir klart uttrykk for et økt behov for opplæring på temaet seksuell trakassering.

FORORD

Fylkestinget i Sør-Trøndelag vedtok i desember 2006 at Sør-Trøndelag fylkeskommune skulle starte ”et arbeid mot seksualisert trakassering i skolen. Arbeidet må ta utgangspunkt i et samarbeid med kommuner, fylkesmann, departement, fagmiljø og interesseorganisasjoner. Arbeidet mot seksualisert trakassering skal bidra til økt kompetanse og bevissthet i skolen om fenomenet, og integrering i skolens helsearbeid.” Dette var et viktig vedtak og helt i tråd med de politiske signalene fra mer sentralt hold. Undertegnede hadde på det tidspunktet allerede en studie på seksuell trakassering blant elever på videregående skole i Sør-Trøndelag på trappene. Denne forstudien, som omfattet kun tre skoler, gav oss viktig informasjon om hvilke spørsmål vi kunne og burde stille ungdom om seksualitet og seksuell trakassering. Den foreliggende kartleggingen er en bestilling fra Sør-Trøndelag fylkeskommune hvor planleggingen og gjennomføringen er et samarbeid mellom opplæringsavdelingen og Psykologisk institutt. En slik kartlegging kan i seg selv ikke bidra til annet enn å avdekke omfanget av problemet for ulike grupper elever og beskrive hvordan trakasseringen skjer. En kartlegging kan øke bevisstheten rundt dette problemet og kanskje bidra til å skape et engasjement for å arbeide med det blant elever og ansatte. Men selve arbeidet med å hindre at seksuell trakassering skjer i og utenfor skolen er et større prosjekt. Dette arbeidet må basere seg på analyser av risikofaktorer og konsekvenser knyttet til seksuell trakassering og krever oppdatering av læremidler, innpass i læreplaner, skolering av lærere og stor kunnskap om sosial påvirkning. Dette er et arbeid vi ønsker å videreføre.

Vi vil benytte sjansen til å takk alle som besvarte spørreundersøkelsen ”Ungdom, seksualitet og seksualisert trakassering”, elever som ansatte. Vi vil også få rette en takk til masterstudent Ingunn Ranøyen som gjorde en stor innsats for å kvalitetssikre dataene slik at analysene kunne gjennomføres. Til slutt vil vi takke Sør-Trøndelag fylkeskommune for samarbeidet rundt denne viktige kartleggingen.

Trondheim

Februar 2008

Mons Bendixen
Førsteamanuensis

Leif Edward Ottesen Kennair
Førsteamanuensis

RAPPORTENS INNHOLD

BAKGRUNN	2
Avklaring av begreper	3
Tidligere studier på omfanget av seksuell trakassering	4
Tidligere studier på omfanget av grove seksuelle overgrep.....	6
Formålet med denne studien	6
METODE	8
Respondenter og prosedyre for gjennomføring.....	8
Oversikt over studiens variabler og begreper.....	10
<i>Målet på seksuell trakassering</i>	<i>11</i>
RESULTATER.....	13
Opplevd seksuell trakassering: elevdata	13
<i>Betydningen av studieprogram, skoleplassering, seksuell orientering og kulturell bakgrunn for rapportering av å ha blitt trakassert</i>	<i>18</i>
Seksuell trakassering av andre: elevdata.....	19
<i>Betydningen av studieprogram, skoleplassering, seksuell orientering og kulturell bakgrunn for trakassering av andre</i>	<i>21</i>
Sosiale normer og egne holdninger til seksuell ordbruk: elevdata.....	22
Opplevd seksuell trakassering fra elever: data fra de ansatte.....	24
Ansattes reaksjoner på observert seksuell trakassering.....	26
Opplæring om seksuell trakassering: data fra de ansatte	27
Bruk av eksisterende læremidler som omhandler seksuell trakassering og tilstøtende tema (samliv, seksualitet, kjønnsroller og diskriminering).....	28
Opplæring om seksuell trakassering: elevdata	29
DISKUSJON.....	31
Konklusjon	35
REFERANSER.....	37

BAKGRUNN

Samfunnet vårt er i større grad enn tidligere blitt seksualisert med sterkt fokus på kropp, nakenhet og seksuell atferd. Ungdomstiden synes stadig å bli mer seksualisert og kommersialisert noe som i økende grad bekymrer politikerne og de som arbeider i skolen. Det synes viktig for ungdommer å ha de riktige klærne og se pen og attraktiv ut. Det er blant annet dokumentert gjennom intervjuer av helsesøstre i skolen at jenter lar seg fotografer nakne eller tyr til prostitusjon for å finansiere dyre kleskjøp (Børnheim, 2007). Jenter (og til en viss grad gutter) legger ut nakenbilder av seg selv på nettsider som Hotnot.no, Deiligst.no, Penest.no og FaceBook for i neste omgang å bli rangert av de som ser disse bildene. Det snakkes i dag om at det har vokst fram en 'Pornogenerasjon' som drømmer om å bli glamourmodell og som sender inn nakenbilder av seg selv til ulike aktører på dette markedet (blant annet belyst i A-magasinet nr. 21, mai 2007). Jenter som poserer halvnakne på ulike arrangementer blir i stor grad sett på som forbilder for ungdom. Musikk og popkultur har i stor grad blitt en eksponent for et nokså mer seksualisert og kjønnsdifferensiert samfunn enn de politiske idealene i samfunnet vårt. Det er derfor ikke som noen overdrivelse å si at det offentlige rom i utstrakt grad er blitt erotisert, og at denne erotiseringen eller seksualiseringen omfatter begge kjønn og alle aldergrupperinger i samfunnet vårt.

Sammen med denne samfunnsutviklingen følger også mobbing, trakassering og krenkelser med seksuelle virkemidler. Dette skjer nok delvis på grunn av erotiseringen og normendring i samfunnet, men også fordi det blir konkurranse og status knyttet til seksualitet. Ifølge Helseth (2007) er seksuell trakassering og seksuelle krenkelser et omfattende problem i de nordiske landene. En betydelig andel elever rapporterer blant annet å bli kalt hore, bitch, ludder, kuk, og liknende. Andre rapporterer om nedsettende kommentarer om seksuell legning (homo, lesbe). Man kan stille spørsmål om dette er et språklig uskyldig ungdomsfenomen, et uttrykk for en sosialisering inn i en ungdomskultur som kan være krenkende i sitt uttrykk, eller om det i større grad dreier seg om en form for trakassering på som noen benytter seg av for å såre eller trække på andre. Uansett hvor uskyldig slik språklige fenomen er ment å være, så bryter de med de uttalte ønskene samfunnet har om aksept og integrering av forskjellige grupper i samfunnet (sosiale normer). Trakassering på bakgrunn av kjønn eller seksuell orientering er diskriminerende og ville vært helt uakseptabelt om det samme hadde blitt brukt overfor en

etnisk, fremmedkulturell gruppe. Vi ser det som viktig at samfunnet, inkludert skolen, tar et pedagogisk ansvar for sosialiseringen når slike uheldig kulturuttrykk blir utbredt.

Men akkurat hvor omfattende seksuell trakassering er her til lands er ikke kjent. Helseths rapport om kjønnsrelatert mobbing på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet kan vise til kun én norsk studie som direkte omhandler seksuelle trakassering (Fasting, Brackenridge, & Sundgot-Borgen, 2003). I Sverige, har det siden midten av 1990-tallet vært betydelig større bevissthet omkring dette fenomenet, og fire uavhengige kartlegginger av seksuell trakassering blant ungdommer er gjennomført.

Stortinget ba regjeringen sette søkelys på denne problematikken omkring kjønnsrelatert mobbing i 2006 (B.innst.S.nr.12, 2005-2006, kap. 226). I forlengelsen av stortingets oppdrag til regjeringen vedtok Fylkestinget Sør-Trøndelag i desember 2006 at Sør-Trøndelag fylkeskommune ”*starter et arbeid mot seksualisert trakassering i skolen. Arbeidet må ta utgangspunkt i et samarbeid med kommuner, fylkesmann, departement, fagmiljø og interesseorganisasjoner. Arbeidet mot seksualisert trakassering skal bidra til økt kompetanse og bevissthet i skolen om fenomenet, og integrering i skolens helsearbeid.*”

På oppdrag av opplæringsdirektøren og i samarbeid med Sør-Trøndelag fylkeskommune gjennomførte forfatterne en større kartlegging av seksuell trakassering ved et utvalg videregående skoler i Sør-Trøndelag høsten 2007. Denne rapporten gjengir noen av resultatene fra denne kartleggingen – spesielt med fokus på omfang av seksuell trakassering blant elevene.

Avklaring av begreper

I følge Helseth (2007) kan seksuell trakassering defineres som ”*seksuelle eller kjønnede tilnærmelser som er uønskede, truende eller uvelkomment for den som blir utsatt* (s. 18).”

Seksuell trakassering deles gjerne inn i tre former med verbale, ikke-verbale og fysiske elementer (Fitzgerald, Swan, & Magley, 1997). Verbale uttrykk omfatter direkte bruk av kjønnede ord som ”hore” og ”homse”, kommentarer om kropp, utseende eller privatliv, samt forslag/krav om seksuelle tjenester. Ikke-verbale former omfatter seksuelt ladet stirring, visning av pornografiske bilder, og mer indirekte former som omfatter mottak av telefoner,

SMS, Chat, etc. med seksuelt innhold, ryktespredning og at noen legger ut bilder med seksuelt innhold av personen på internett eller sprer dette via mobiltelefon. Fysiske former for trakassering omfatter ufrivilling seksuell kontakt som klemming, beføling av bryster eller bli tatt i skrittet, samt kyssing. Disse formene for trakassering grenser opp mot seksuelle overgrep og krenkelser. Tvang til samleie eller munnsex mot sin vilje blir omtalt som grove seksuelle overgrep i litteraturen (Mossige & Stefansen, 2007) og benevnes oftest som voldtekt. Straffelovens § 192 definerer voldtekt som å skaffe seg seksuell omgang ved vold eller ved truende atferd, eller å ha seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller ved vold eller ved truende atferd få noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre tilsvarende handlinger med seg selv. Samleie defineres i straffeloven som vaginalt eller analt samleie, innføring av penis i munn og innføring av gjenstand i skjede eller endetarmsåpning.

I forbindelse med kartlegging av mobbing i skolen er begrepene 'Kjønnsrelatert mobbing' og 'Seksuell mobbing' blitt benyttet (Helseth, 2007). En viktig forutsetning for å kunne kalle seksuell trakassering for seksuell mobbing er at denne atferden gjentas over tid og forekommer med en viss hyppighet. Det settes også som krav at den som blir utsatt for gjentatt trakassering har vanskeligheter med å forsvare seg mot angrepene. Med andre ord; det må være en viss systematikk i atferden og maktfordelingen må være skjev. Enkeltstående tilfeller av seksuelle ukvemsord eller uønsket beføling vil ikke være tilstrekkelig for å kunne betegnes som mobbing. Omfanget av seksuell mobbing er derfor vesentlig lavere enn omfanget av seksuell trakassering, noe som Helseths rapport også klart viser.

Tidligere studier på omfanget av seksuell trakassering

Hanna Helseths (2007) rapport om kjønnsrelatert mobbing på oppdrag for Utdanningsdirektoratet gjør opp status på hva som er gjort av forskning på seksuell trakassering i Norge og vårt naboland Sverige. Her til lands har Fasting og kolleger (Fasting et al., 2003) kartlagt seksuell trakassering og overgrep blant kvinnelige idrettsutøvere. I aldersgruppen 15-18 år rapporterte 46% av respondentene å ha blitt utsatt for uønskede seksuelle kommentarer om kropp, privatliv, seksuell orientering eller mer alvorlige former for krenkelser.

I Sverige fant Kullenberg & Ehrenlans (1996) at 47% av jentene i niende klasse og første år på videregående skole rapporterte å ha blitt utsatt for seksuell trakassering på skolen. De fant at fenomenet var mer utbredt i skolemiljøer som var dominert av gutter. I en annen studie gjennomført av Johansson & Langell (1997) i Örebro blant elever i ungdomsskolen ble det rapportert at over halvparten av jentene hadde blitt utsatt for seksuell trakassering. Samme undersøkelse fant at 30% av guttene hadde utsatt jenter for seksuell trakassering.

I tillegg til de to nevnte studiene finnes to landsdekkende svenske studier. Den ene Witkowskas (2005) doktorgradsarbeid om seksuell trakassering som omfatter nær 1000 svenske skoleelever, den andre er Eliassons (2007) studie av verbal trakassering blant drøye 1000 elever i klassetrinnene 6 til 8. Begge studiene inkluderte begge kjønn. Eliassons studie kartla både å ha blitt utsatt for trakassering så vel som å ha trakassert andre. Studien til Witkowska bekrefter at seksuell trakassering er et omfattende problem i den svenske skolen. 37% av jentene og 36% av guttene i skolen rapporterte å ha blitt kalt ”hore,” ”ludder,” ”bitch” etc. av andre elever i løpet av skoleåret. 18% av jentene og 53% av guttene rapporterte å ha blitt kalt ”homo,” ”lesbe” og liknende. Høyest forekomst av seksuell trakassering ble rapportert for ’fornedrende uttalelser’ om kjønnet sitt og om seksualiteten sin. Mellom 60% og 80% av elevene rapporterte dette. 25% av jentene og 24% av guttene opplevde å ha blitt utsatt for seksuell ryktespredning, og 26% av jenter og 24% av gutter opplevde press om seksuelle tjenester. Med unntak av å bli kalt ”homo” og ”lesbe” var det for disse formene for seksuell trakassering ingen kjønnsforskjeller. Å bli utsatt for ikke-verbal seksuell trakassering var, med få unntak, mer vanlig for jenter enn for gutter. 52% av jentene og 34% av guttene rapporterte å ha blitt sett på på en seksuelt ubehagelig måte, og 32% av jentene og 20% av guttene rapporterte å ha blitt dratt i klærne på seksuelt vis. 12% av jentene og 16% av guttene å ha blitt vist pornografiske bilder. Fysiske former for trakassering (overgrep) inkluderte klyping og klemming på seksuelt vis, berøring av intime kroppsdeler og blitt holdt fast eller presset og dratt av klærne var mindre omfattende, men rapportert i like stor grad av jenter og gutter (for nærmere detaljer, se s. 21-23 i Helseth, 2007). På tross av disse relativt høye forekomstene svarte kun 14% av elevene at de var utsatt for ’seksuell trakassering’ når de ble spurt direkte om dette. Mange av disse handlingene trenger derfor ikke ha blitt tolket som ubehagelige eller krenkende.

I studien til Eliasson (2007) som begrenset seg til verbal trakassering ble det rapportert at jenter (22%) i langt større grad enn gutter (6%) månedlig opplevde å bli kalt ”hore” etc.

Gutter opplever i større grad verbale trusler av ikke-seksuell karakter. I denne undersøkelsen ble det rapportert at gutter stod for en mye større andel av trakasseringen enn jenter. Aller hyppigst var at gutter trakasserte gutter (67% av tilfellene).

Tidligere studier på omfanget av grove seksuelle overgrep

De mest alvorlige formene for seksuell trakassering omfatter voldtektsforsøk og gjennomførte voldtekter. I en større representativ internasjonal omfangsundersøkelse blant elever i den videregående skolen i perioden 2003-4 rapporterte 10% av de norske jentene og 6% av de norske guttene *noen gang* å ha hatt uønsket samleie (Mossige, Ainsaar, & Svedin, 2007). Ufrivillig oralsex og analsex ble rapportert av hhv. 7% og 4% av jentene og 7% og 3% av guttene. I en nyere representativ studie av elever i den videregående skolen fant man samme omfang av disse ufrivillige erfaringene (Mossige & Stefansen, 2007). Samme studie viste at 9% av jentene og 0,8% av guttene rapporterte noen gang å ha blitt voldtatt og/eller utsatt for voldtektsforsøk da det ble stilt direkte spørsmål om dette. Omfanget av disse krenkelsene stemmer godt overens med studier av den voksne kvinnelige befolkningen i Oslo (Pape & Stefansen, 2004). Forekomst av voldtekter og/eller voldtektsforsøk siste år (insidens) er ikke rapportert i disse studiene, men en representativ studentundersøkelse fra Trondheim (Schei, Muus, & Bendixen, 1994) viste at 12 av 1000 kvinner og 2 av 1000 menn i denne gruppen respondenter rapporterte å ha blitt utsatt for voldtekt/voldtektsforøk siste 12 måneder. I den samme studien fant forfatterne at 12% av de kvinnelige studentene og 2% av de mannlige rapporterte uønsket samleie før fylte 18 år.

Formålet med denne studien

Hovedfokus for denne studien var å gjøre en kartlegging av omfanget av ulike spesifikke former for seksuell trakassering blant elever i den videregående skolen i Sør-Trøndelag og studere noen av korrelatene (risikofaktorene) og konsekvensene knyttet til denne formen for trakassering: altså hvem er det som utsettes for seksuell trakassering, og hvem er det som utfører slik trakassering. Det ble ansett som viktig å kartlegge et bredt spekter av seksuelt ubehagelige opplevelser, trakassering og krenkelsener og samtidig studere omstendighetene rundt noen av disse spesifikke hendelsene (i hvilken grad dette skjer i skolen som kontekst

eller utenfor, samt hvem som trakasserer). Seksuell trakassering med digitale medier (mobiltelefon og internett) er for første gang systematisk kartlagt.

Tidligere studier har i all hovedsak rettet søkelyset mot de som er utsatt for trakassering og overgrep og i stor grad oversett behovet for å kartlegge utøverne av slike handlinger. Denne studien ser både på de som utsettes for denne typen trakassering og de som utsetter andre for den. Et viktig mål med undersøkelsen har vært å studere om grupper av elever er mer utsatt for seksuelle trakassering enn andre. Vi har i utgangspunktet sammenlignet jenters og gutters involvering i denne problematikken, men også sett om elever på yrkesfaglige studieretninger, elever på bygdeskoler, elever med homo/biseksuell orientering og elever med fremmedkulturell bakgrunn rapporterer forhøyet forekomst av seksuell trakassering sammenlignet med andre grupper. I denne rapporten har vi også ønsket å se nærmere på lærernes opplevelse av å bli seksuelt trakassert av elevene, samt hva de ser av seksuell trakassering mellom elever. Da dette er en undersøkelse i en skolesetting har vi ønsket også å se hvilket fokus elever og lærere har hatt på seksuell trakassering i undervisningen, samt elevenes ønske om fokus på denne problematikken i den videregående skolen. Det ventes at denne kunnskapen vil kunne danne et grunnlag utvikling av intervensjoner i skolen som har som mål å redusere omfanget av seksuell trakassering blant begge kjønn, elever som ansatte.

METODE

Respondenter og prosedyre for gjennomføring

Prosjektet: "Ungdom, seksualitet og seksualisert trakassering" bestod av en anonym nettbasert undersøkelse for elever og ansatte ved 9 forhåndsselekterte skoler i Sør-Trøndelag. Antallet elever som var omfattet av studien var rundt 4300 elever. Opplæringsavdelingen i Sør-Trøndelag fylkeskommune besørget utvelgelsen av skolene og stod for den påfølgende kontakten med skolens ledelse ved gjennomføringen. Skolens ledelse stod for spredningen av informasjonen om undersøkelsen til elever og foresatte samt den praktiske tilretteleggingen ved utfylling av spørreskjemaet. Elevskjemaet omfattet i overkant av 200 spørsmål og besvarelsen kunne gjennomføres innenfor rammen av en skoletime i egnede lokaler på skolen (datasaler). Ansatteskjemaet var betydelig kortere og omfattet rundt 80 spørsmål. Det ble presisert at deltakelsen var frivillig og at besvarelsene ville forbli anonyme. Alle respondenter fikk tildelt informasjonsskriv i forkant av undersøkelsen hvor hensikten med studien ble gjort kjent. Egne prosedyrer for gjennomføringen av studien i klasseromssituasjonen for elevene ble utarbeidet for kontaktlærer. Elevene logget seg på skolens nettportal 'Fronter' med et tilfeldig trukket passord (administrert av kontaktlærer). Dette passordet tok elevene vare på og ble senere benyttet i trekningen av fem gavekort à kr.1000.-. Tilsvarende prosedyre med pålogging på 'Fronter' ble fulgt for de ansatte. To gavekort à kr.1000.- ble trukket ut blant de ansatte som besvarte undersøkelsen.

Ulike praktiske hensyn gjorde at kun 3260 av de 4300 elevene ved skolene ble forespurt om deltakelse. Av disse besvarte 1610 det nettbaserte spørreskjemaet, noe som tilsvarer en svarprosent på 50. Det ble gjennomført en grundig gjennomgang av elevenes besvarelser med tanke på å identifisere useriøse og usannsynlige responser. Vi avdekket rundt 5% klart ikke-troverdige respondenter (tre ganger flere gutter enn jenter). Svarene til disse respondentene var preget av manglende motivasjon, selvmotsigende utsagn, og grove overdrivelser i hva de hadde vært utsatt for og utsatt andre for av seksuell trakassering. Disse ble utelukket fra de videre analysene. Antallet elever som inngår i analysene nedenfor er derfor redusert til 1524.

På de samme skolene besvarte 175 av skolens ansatte et eget tilpasset spørreskjema. Svarprosenten for de ansatte er ukjent. Ingen av de ansattes besvarelser ble vurdert som ikke-

troverdige. Av de som svarte var 51% kvinner og 49% menn og 44% arbeidet ved byskoler, 56% ved bygdeskoler. 77% av de som svarte var ansatt som lærere, 11% som ledere/inspektører, 9% som assistenter og 4% som rådgivere. Det var en relativt jevn fordeling av respondenter over de predefinerte aldersgruppene (under 30, 30-39, 40-49, 50-59, 60+)

Undersøkelsen ble meldt Datatilsynets Personsvernombud (NSD) og den lokale regionale etiske komité (REK) og ble tilrådet av begge instanser.

Tabell 1. *Andelen jenter og gutter på ulike studieprogram*

	Jenter %	Gutter %
Studieforberedende	82,3	66,2
Yrkesforberedende	17,7	33,8

Som vi ser av Tabell 1, var det forholdsvis flere jenter enn gutter på studieforberedende studieprogram. I hvilken grad denne fordelingen gjenspeiler den faktiske kjønnsfordelingen på de ni skolene er ikke kjent.

Tabell 2. *Andelen jenter og gutter i by- og bygdeskoler*

	Jenter %	Gutter %
By	58,6	56,5
Bygd	41,4	43,5

Som vi ser av Tabell 2 var det nærmest lik fordeling av gutter og jenter som gikk på hhv. by- og bygdeskoler. I utvalget vårt totalt sett var det overvekt av elever fra byskolene.

Tabell 3. *Andel jenters og gutters seksuelle orientering*

	Jenter %	Gutter %
Hetero	87,8	95,1
Homo	0,4	0,7
Bi	5,5	1,4
Vet ikke	6,2	2,9

Tabell 3 viser elevenes egenrapporterte seksuelle orientering. Det er flere jenter enn gutter som oppgir deres seksuelle orientering som biseksuell, og flere jenter enn gutter som rapporterer ikke å vite hvilken seksuell orientering de har. Under 1 % av begge kjønn oppgir å ha utelukkende homoseksuell orientering. I senere analyser på forskjeller mellom

heteroseksuelle og homo/biseksuelles erfaring med seksuell trakassering har vi skilt fra elever som har rapportert ”vet ikke”.

Tabell 4. *Andelen jenter og gutter som ikke ser på seg selv som ”norsk”*

	Jenter %	Gutter %
Norsk	96,0	94,9
Ikke-norsk	4,0	5,1

Utvalget vårt har et lite underutvalg som ikke ser på seg selv som norsk. Disse har enten foreldre født i utlandet, eller er selv født i utlandet (det er spurt spesifikt om dette men andelene er ikke gjengitt her). Disse elevene kan trolig best betegnes som fremmedkulturelle og det er gjort egne analyser av trakassering for denne gruppen opp mot andre elever.

Oversikt over studiens variabler og begreper

Spørreskjemaets innhold - Elevversjon:

- *Selv utsatt for ulike former for seksuell trakassering*
- *Utsatt andre for ulike former for seksuell trakassering*
- Holdninger til seksuelle krenkelser
- Holdninger til kjønnsroller
- Holdninger til egen og andres seksualatferd
- Seksuell risikoatferd og rusmiddelbruk
- Eksponering for og holdninger til pornografi
- Psykososial helse (trivsel, selvaktelse, angst og depresjon)
- Sosioseksuell orientering (seksuell orientering og seksuell erfaring)
- Seksuelle motiver
- Sosioøkonomisk status og demografiske faktorer
- *Oppfatning om sosiale normer for seksuelt nedsettende ordbruk og holdninger til dette*
- *Opplæring og undervisning innenfor temaene seksualitet og seksuell trakassering*

Spørreskjemaets innhold - Ansatteversjon:

- *Selv utsatt for ulike former for seksuell trakassering fra elever*
- *Observerte ulike former for seksuell trakassering mellom elever på skolen*
- Holdninger til seksuelle krenkelser
- Holdninger til kjønnsroller (klassisk og moderne kvinneskredding)
- Holdninger til andres seksualitet
- *Opplæring og undervisning innenfor temaene seksualitet og seksuell trakassering*

Kun de *kursiverte* målene er tatt med i denne rapporten. De andre målene vil brukes i senere vitenskapelige publikasjoner som forsøker å finne nærmere sammenhenger mellom blant annet trakassering, holdninger, risikoatferd, helse og seksuell utvikling.

Målet på seksuell trakassering

Under utviklingen av måleinstrumentet på seksuell trakassering undersøkte vi tre tidligere benyttede skjema og vurderte nytteverdien av disse for den aktuelle kartleggingen. Et av skjemaene var utviklet av Einarsen og Sørnum (1996) i en arbeidskontekst. De to andre var Witkowskas (2005) Johansson & Langells (1997) skjemaer som var benyttet blant elever i Sverige. Det ble tatt utgangspunkt i disse skjemaenes innhold og språklyd (som var ganske lik) og gjort visse tilføyelser for å kunne dekke opp nyere former for seksuell trakassering som innebærer spredning av bilder av respondenter med seksuelt innhold på mobiltelefon eller på internett samt brev, telefonoppringninger, SMS, MMS, e-port, eller Chat etc. med seksuelt innhold. Disse formene for seksuell trakassering er betegnet som 'digital' trakassering. Tilpasninger ble gjort for fem av formene for å kunne fange opp i hvilken kontekst trakasseringen skjedde (på og/eller utenfor skolen) og mer spesifikt hvem som stod for trakasseringen (jevngaldrende gutt og/eller jente og/eller en voksenperson). Tidsrommet som ble kartlagt var perioden fra nyttår og fram til tidspunktet for besvarelsen (november). Dette tilsvarer nesten en 12-månedersperiode. Svaralternativene for alle spørsmål var 'aldri,' 'én gang,' '2 ganger eller mer.' Vi var ikke primært interessert i å kartlegge fenomener som grenser opp mot mobbing (vedvarende og hyppig trakassering), men først og fremst gjøre et

skille mellom de som ikke var seksuelt trakassert og de som var seksuelt trakassert, samt skille mellom de som trakasserte andre og de som ikke gjorde det.

Temaet seksuell trakassering ble introdusert i spørreskjemaet under overskriften ”Om uønsket seksuell oppmerksomhet og trakassering” med følgende instruks: ”Nå kommer noen spørsmål om dine erfaringer med uønsket seksuell oppmerksomhet og trakassering fra andre. *Regn bare med handlinger du opplevde som krenkende, ubehagelige eller som klart var uønsket fra din side.*”

Det var viktig å gjøre denne presiseringen da respondentene ellers kunne komme til å rapportere om alle former for seksuelle opplevelser, ønskede som uønskede.

De enkelte spørsmålsutformingene er gjengitt i sin helhet i tabellene nedenfor.

RESULTATER

Resultatene blir presentert i tre deler. Først presenteres elevenes erfaringer med seksuell trakassering og oppfatninger om sosiale normer rundt seksualisert ordbruk. Deretter presenteres de ansattes erfaringer med seksuell trakassering fra elever og hva se selv har observert av trakassering mellom elever på skolen. Endelig presenteres ansatte og elevers oppfatning om opplæringen rundt temaet seksuell trakassering i skolen samt behovet for slik opplæring

Opplevd seksuell trakassering: elevdata

Tabell 5. *Hvor mange ganger siden nyttår har du selv blitt utsatt for nedsettende bemerkninger som "hore", "bitch", "fritte", "kuk" og lignende. Andel oppgitt i prosent.*

	Jenter %			Gutter %		
	Aldri	1 gang	2 gg +	Aldri	1 gang	2 gg +
På skolen	72,8	11,5	15,7	59,8	5,8	34,4
Utenfor skolen	61,8	15,4	22,8	56,7	7,6	35,7
Fra jevnaldrende gutt	68,8	14,8	16,4	55,2	8,2	36,6
Fra jevnaldrende jente	66,5	15,0	18,5	74,2	5,8	2,0
Fra voksen	95,3	2,4	2,4	89,9	2,8	7,3

Note. 2 gg+ = to ganger eller mer

Total rapporterte 47,6% av jentene og 47% av guttene at dette hadde skjedd på og/eller utenfor skolen av jevnaldrene og/eller voksne. For jentene sin del var det færre som rapporterte om at slike kommentarer falt på skolen (27%) enn utenfor skolen (38%). Guttene opplevde av slike kommentarer falt like mye i begge kontekster. Kommentarene falt hovedsaklig fra jevnaldrende og for gutters vedkommende i størst grad fra andre gutter. Mellom 5% og 10% av elevene opplevde å få slike kommentarer fra voksen.

Tabell 6. *Hvor mange ganger siden nyttår har du selv blitt utsatt for nedsettende bemerkninger som "homo", "lesbe" og lignende. Andel oppgitt i prosenter.*

	Jenter %				Gutter %		
	Aldri	1 gang	2 gg +		Aldri	1 gang	2 gg +
På skolen	91,6	3,1	5,2		62,1	9,0	28,9
Utenfor skolen	89,4	4,8	5,7		62,9	7,8	29,3
Fra jevnaldrende gutt	91,5	2,6	5,9		59,8	9,5	30,8
Fra jevnaldrende jente	91,5	3,3	5,2		78,5	4,6	17,0
Fra voksen	97,9	1,2	0,9		91,4	2,6	6,0

Note. 2 gg+ = to ganger eller mer

Total rapporterte 13,2% av jentene og 43,8% av guttene at dette hadde skjedd på og/eller utenfor skolen av jevnaldrene og/eller voksne. Denne formen for seksuell trakassering synes derfor primært å være rettet mot gutter og det var fortrinnsvis fra gutter disse bemerkningene kom. Flere gutter enn jenter opplevde også slike bemerkninger fra voksne. Slike bemerkninger falt både på og utenfor skolens kontekst.

Tabell 7. *Hvor mange ganger siden nyttår har du selv blitt utsatt for seksuelle kommentarer angående din kropp, ditt utseende eller ditt privatliv. Andel oppgitt i prosenter.*

	Jenter %				Gutter %		
	Aldri	1 gang	2 gg +		Aldri	1 gang	2 gg +
På skolen	63,4	13,2	23,4		64,5	10,0	25,4
Utenfor skolen	52,9	13,7	33,3		65,1	9,8	25,1
Fra jevnaldrende gutt	55,6	13,4	31,0		69,4	8,0	22,6
Fra jevnaldrende jente	70,8	11,3	17,8		71,8	7,3	20,9
Fra voksen	82,7	7,9	9,4		88,1	4,6	7,3

Note. 2 gg+ = to ganger eller mer

Total rapporterte 54,4% av jentene og 40,7% av guttene at dette hadde skjedd på og/eller utenfor skolen av jevnaldrene og/eller voksne. Seksuelle kommentarer om kropp, utseende eller privatliv synes i noe større grad å ramme jenter enn gutter. Jentene rapporterte at forekomsten av slike kommentarer var noe større utenfor skolen enn på skolen. For jenter kommer disse kommentarene fortrinnsvis fra jevnaldrende gutter (44%), 29% fra jevnaldrende jenter, men også drøye 17% av jentene fikk slike kommentarer også fra voksne.

Tabell 8. *Hvor mange ganger siden nyttår har du selv blitt utsatt for seksuelt ladet stirring eller andre ubehagelige blikk. Andel oppgitt i prosenter.*

	Jenter %			Gutter %		
	Aldri	1 gang	2 gg +	Aldri	1 gang	2 gg +
På skolen	75,1	11,3	13,6	79,6	5,7	14,7
Utenfor skolen	52,5	14,2	33,4	75,2	7,5	17,3
Fra jevnaldrende gutt	60,2	13,8	26,1	90,2	3,0	6,8
Fra jevnaldrende jente	86,2	6,6	7,2	75,7	5,8	18,5
Fra voksen	70,3	12,3	17,5	91,5	3,7	4,8

Note. 2 gg+ = to ganger eller mer

Seksuelt ladet stirring og andre ubehagelige blikk synes å ramme jenter oftere enn gutter. Total rapporterte 53,4% av jentene og 28,7% av guttene at dette hadde skjedd på og/eller utenfor skolen av jevnaldrene og/eller voksne. Jenter får slike blikk fortrinnsvis fra jevnaldrende gutter og voksen (menn) og dette skjer i større grad utenfor skolens kontekst enn på skolen. Rundt 24% av guttene rapporterte også om seksuell stirring og andre ubehagelige blikk fra jevnaldrende jente.

Tabell 9. *Hvor mange ganger siden nyttår har du selv blitt holdt fast eller klemt på en seksuelt ubehagelig måte. Andel oppgitt i prosenter.*

	Jenter %			Gutter %		
	Aldri	1 gang	2 gg +	Aldri	1 gang	2 gg +
På skolen	92,7	4,2	3,1	89,9	3,8	6,4
Utenfor skolen	79,4	10,5	10,1	90,3	3,6	6,1
Fra jevnaldrende gutt	80,2	9,7	10,2	92,8	2,3	4,9
Fra jevnaldrende jente	97,6	1,6	0,8	90,9	3,4	5,7
Fra voksen	93,3	3,4	3,3	96,7	1,9	1,4

Note. 2 gg+ = to ganger eller mer

Den siste formen for trakassering vi kartla med tanke på sosial kontekst og gruppe av utøver var det å bli holdt fast eller klemt på en seksuelt ubehagelig måte. Forekomsten av denne type trakassering var dobbelt så høy blant jenter som blant gutter. Total rapporterte 26,2% av jentene og 12,8% av guttene at dette hadde skjedd på og/eller utenfor skolen av jevnaldrene og/eller voksne. Igjen ser vi at for jentenes vedkommende har dette skjedd i større grad utenfor skolens kontekst enn innenfor, og igjen er det fortrinnsvis gutter som rapporteres som utøvere.

Tabell 10. Andre uønskede ikke-fysiske former for seksuell trakassering. Andel oppgitt i prosenter.

<i>Hvor mange ganger siden nyttår har du selv blitt utsatt for...</i>	Jenter %			Gutter %		
	Aldri	1 gang	2 gg +	Aldri	1 gang	2 gg +
at noen uoppfordret viste deg seksuelt ubehagelige bilder og ting?	76,7	14,5	8,8	73,1	11,1	15,8
at noen spredte seksuelle rykter om deg?	72,4	16,3	11,3	77,6	13,6	8,8
at noen spredte bilder av deg med seksuelt innhold på mobiltelefon eller på internett?	96,4	2,9	0,8	95,4	2,6	2,0
brev, telefonoppringinger, SMS, MMS, e-post eller chat med seksuelt innhold	73,9	10,6	15,5	75,4	7,7	16,9

Det å bli utsatt for seksuell ryktespredning, uoppfordret vist seksuelt ubehagelige bilder og uønsket mottak av brev, telefonoppringninger, SMS, MMS, e-post eller Chat med seksuelt innhold var relativ vanlig blant både jenter og gutter. Rundt en av fire elever rapporterte dette. Jenter var noe mer utsatt for seksuell ryktespredning enn gutter, men for de andre trakasseringsformene var det minimale kjønnsforskjeller. Med dagens form for kommunikasjon mellom ungdommer er det rimelig å tro at mesteparten av det seksuelle materialet som ble sendt elevene skjedde over internett eller via mobiltelefon som MMS eller SMS. Mellom 4% og 5% av elevene rapporterte i tillegg at noen hadde spredt bilder av dem med seksuelt innhold på mobil eller internett. Dette er en form for digital trakassering og kan anees som mer alvorlig enn de andre formene for ikke-fysisk trakassering fordi den som blir utsatt for dette ikke har noen som helst kontroll over hvor denne informasjonen havner. Med enkle tasttrykk kan intime bilder videresendes og spres over internett.

Tabell 11. Andre uønskede fysiske former for seksuell trakassering. Andel oppgitt i prosenter.

	Jenter %			Gutter %		
	Aldri	1 gang	2 gg +	Aldri	1 gang	2 gg +
<i>Hvor mange ganger siden nyttår har du selv blitt utsatt for....</i>						
å bli tatt på brystene eller i skrittet mot din vilje	77,9	11,8	10,3	84,3	5,7	10,0
Å bli kysset mot din vilje	76,8	14,0	9,2	86,3	8,3	5,4
forespørsler/ krav om seksuelle tjenester/ handlinger	76,6	13,8	9,6	86,4	5,7	8,0

Jenter rapporterte i større grad enn gutter å bli utsatt for ulike fysiske former for seksuell trakassering. En av fire jenter og en av seks gutter opplevde å bli tatt på intime kroppsdeler, bli kysset mot sin vilje og mottatt forespørsler/ krav om seksuelle tjenester. Rundt halvparten av de utsatte opplevde dette gjentatte ganger.

Tabell 12. Andelen elever (i prosenter) som rapporterer å ha blitt tvunget til samleie eller munnsex mot sin vilje

	Jenter %	Gutter %
Har du <u>noen gang i livet</u> blitt tvunget til samleie eller munnsex mot din vilje?	9,9	1,5
Har du <u>siden nyttår</u> blitt tvunget til samleie eller munnsex mot din vilje?	3,6	1,5

For de alvorligste formene for trakassering vi kartla i denne studien innebar å ha blitt tvunget til samleie eller munnsex noen gang i livet og noen gang siden nyttår. Nær 10% av jentene og 1,5% av guttene rapporterte å ha blitt tvunget til sex i løpet av livet. Det siste året rapporterte 3,6% av jentene og 1,5% av guttene å ha blitt utsatt for det samme. Livstidsprevalensen for ufrivillig samleie hos jenter synes å bekrefte tidligere omfangsestimater fra et norsk utvalg av elever i den videregående skolen (Mossige & Abrahamsen, 2007). Samtidig var insidensen (nye tilfeller av voldtekt siste året) betydelig høyere for denne gruppen elever enn for en gruppe studenter på 1990-tallet (Schei et al., 1994). For gutter var estimatet i denne studien en del lavere enn i den tidligere studien. Denne forskjellen kan skyldes måten spørsmålet er formulert på. I den nyere studien til Mossige & Stefansen (2007) ble det stilt mer direkte spørsmål om voldtekt/voldtektsforsøk. 9% av jentene og knappe 1% av guttene rapporterte

dette. Dersom tallene fra denne studien er representative er det mye som tyder på at elevene har tolket spørsmålet om tvang til samleie/munnsex som en voldtekt mer enn som en ufrivillig samleie.

Betydningen av studieprogram, skoleplassering, seksuell orientering og kulturell bakgrunn for rapportering av å ha blitt trakassert

For studieprogram fant vi ingen forskjeller av betydning for de fleste typer trakassering, men mer negativt kroppsfokus gjennom seksuelle kommentarer om utseende, kropp og privatliv blant jenter som går på studieforbereende program. Dette ble rapportert både på og utenfor skolen, fra jevnaldrende gutter og jenter samt fra voksne. Jenter på studieforbereende program rapporterte også noe mer seksuelt ladet stirring og ubehagelige blikk fra jevnaldrende gutter og voksne enn jenter på yrkesfaglige studieprogram. På den andre siden rapporterte jenter på yrkesforberedende program noe høyere forekomst av seksuell ryktespredning, spredning av bilder på mobil eller internett, ufrivillig kyssing, forespørsel/krav om sex. En klart forhøyet andel jenter på yrkesfag rapporterte tvang til sex noen gang og siden nyttår (hhv. 20% og 8%). En noe større andel gutter på yrkesfaglige studieprogram rapporterte også tvang til sex siste år sammenlignet med gutter på studieforbereende program.

Rundt 70% av elevene på yrkesfaglig studieprogram går på bygdeskoler. Økt eller redusert forekomst av seksuell trakassering som nevnt over kan derfor delvis relateres til om elevene går på by eller bygdeskoler.

Vi gjorde en sammenligning av elever som rapporterte homo/biseksuell orientering med elever som rapporterte heteroseksuell orientering med tanke på å avdekke økt eller redusert forekomst av seksuell trakassering i denne gruppen jenter og gutter. Fordi antallet elever med homo/biseksuell orientering er lavt for begge kjønn vil eventuelle forskjeller være forbundet med mer statistisk usikkerhet. Resultatene viste med unntak av seksuell ryktespredning at en større andel homo/biseksuelle rapporterte ulike former for seksuell trakassering. Dette gjaldt både jenter og gutter. En større andel homo/biseksuelle rapporterte om seksuelle ukvemsord generelt og ”homo”/ ”lesbe” spesielt. De var i noe større grad også utsatt for kommentarer om kropp, utseende eller privatliv, stirring og ubehagelige blikk, blitt vist seksuelt ubehagelige bilder, at noen spredte bilder av dem på mobil eller på nettet, fått SMS etc. med seksuelt

innhold samt uønskede forespørsler/krav om seksuelle tjenester. Endelig rapporterte en større andel homo/biseksuelle gutter om fysiske trakasseringer som klemming og kyssing sammenlignet med heteroseksuelle. En høyere andel homo/biseksuelle rapporterte også om ufrivillig å ha blitt tvunget til samleie eller munnsex mot sin vilje noen gang og det siste året.

Rundt 5% av ungdommene betegnet seg selv som ikke-norske (de så ikke på seg selv som norske). De fleste av disse var selv født utenfor Norge eller hadde foreldre som var født utenfor Norge. Resultatene for denne gruppen elever var i stor grad sammenfallende med resultatene for gruppen av homo/biseksuelle. En noe større andel rapporterte å være utsatt for ulike former for trakassering sammenlignet med elever som så på seg selv som "norske".

Seksuell trakassering av andre: elevdata

Tabell 13. Uønskede ikke-fysiske former for seksuell trakassering. Andel oppgitt i prosent.

<i>Hvor mange ganger har du siden nyttår utsatt andre for...</i>	Jenter %			Gutter %		
	Aldri	1 gang	2 gg +	Aldri	1 gang	2 gg +
nedsettende bemerkninger som "hore", "bitch", "fitte", "kuk" og lignende?	65,7	14,0	20,2	50,7	12,8	36,4
nedsettende bemerkninger som "hore", "bitch", "fitte", "kuk" og lignende?	81,9	7,5	10,6	55,6	1,8	32,6
seksuelle kommentarer angående deres kropp, utseende eller privatliv?	77,5	10,6	11,9	65,9	9,2	24,9
seksuelt ladet stirring eller andre ubehagelige blikk?	89,5	5,7	4,8	78,8	7,3	13,9
fremvisning av seksuelt ubehagelige bilder og ting?	96,1	2,6	1,3	85,7	5,8	8,5
Spredning av seksuelle rykter?	88,4	7,8	3,9	87,5	6,0	6,5
spredning av bilder med seksuelt innhold på mobiltelefon eller på internett?	97,3	1,4	1,3	90,9	4,7	4,3
brev, telefonoppringinger, SMS, MMS, e-post eller chat med seksuelt innhold?	90,7	4,5	4,8	85,8	3,4	10,8

Flertallet av elevene oppgir å ikke ha utsatt andre for disse formene for seksuell trakassering. Som vi ser av Tabell 13 var det guttene som i størst grad oppga å ha utført disse handlingene. Mønsteret for begge kjønn er at dersom man har utsatt andre for verbale trakasseringer som seksuelt nedsettende bemerkninger så har de gjentatt dette. Tatt i betraktning at dette er sosialt uakseptable handlinger som samfunnet i regelen sanksjonerer sterkt, er det bemerkelsesverdig mange elever av begge kjønn som innrømmer å ha gjort disse handlingene mot andre. Blant annet rapporterer 3% av jentene og 9% av guttene å ha spredt bilder med seksuelt innhold av andre via mobil eller på internett. I tillegg sier 9% av jentene og 14% av guttene at de har sendt SMS, MMS, e-post eller Chat med seksuelt innhold til andre.

Tabell 14. *Uønskede fysiske former for seksuell trakassering. Andel oppgitt i prosenter.*

	Jenter %			Gutter %		
	Aldri	1 gang	2 gg +	Aldri	1 gang	2 gg +
<i>Hvor mange ganger har du siden nyttår har du utsatt andre for...</i>						
holding eller klemming på en seksuell måte mot deres vilje?	97,8	1,3	0,9	94,5	2,4	3,1
berøring av brystene eller tatt i skrittet mot deres vilje?	97,9	1,3	0,8	90,9	3,4	5,7
kyssing mot deres vilje?	98,1	1,7	0,3	95,8	1,8	2,4
forespørsler/ krav om seksuelle tjenester/ handlinger mot deres vilje?	99,1	0,5	0,4	96,4	1,3	2,3

Noen flere gutter enn jenter har holdt eller klemt andre på en seksuell måte mot deres vilje, berørt andre, kysset andre, eller kommet med forespørsler og krav om seksuelle tjenester. Spesielt er forskjellen stor for uønsket intim berøring. Vi kan også se at det er kjønnsforskjeller på om elevene gjør det mer enn én gang. Dersom gutter utførte disse handlingene hadde det gjerne skjedd to eller flere ganger, mens jentene rapporterte hovedsakelig å ha gjort det mot andre én gang.

Tabell 15. *Andelen elever (i prosent) som rapporterer å ha tvunget andre til samleie eller munnsex siden nyttår*

	Jenter %	Gutter %
Har du <u>siden nyttår</u> tvunget noen til samleie eller munnsex mot deres vilje?	0,3	1,0

Det er få elever som oppgir å ha tvunget noen til samleie eller munnsex mot deres vilje. Det er tre ganger så mange gutter som jenter som oppgir dette. Samtidig bør man notere seg at det faktisk er slik at begge kjønn oppgir å ha gjort dette. Det fremgår ikke hvilket kjønn den de tvang hadde. Det fremgår heller ikke om de har gjentatt dette. Det er likevel bemerkelsesverdig at elever rapporterer om dette i det hele tatt da dette er klart straffbare handlinger som sanksjoneres strengt. Ingen tidligere studier verken av ungdom eller voksne har stilt tilsvarende spørsmål. At elevene har rapportert om slike grove krenkelser er en klar indikasjon på at undersøkelsens løfte om full anonymitet har vært troverdig.

Betydningen av studieprogram, skoleplassering, seksuell orientering og kulturell bakgrunn for trakassering av andre

Det var ingen eller svært ubetydelige forskjeller mellom elever på de to studieprogrammene på omfanget av trakassering av andre. Det var heller ingen systematiske forskjeller mellom elever på byskoler og på bygdeskoler.

Vi fant riktignok en noe større forekomst av ikke-fysiske seksuelle trakasseringer blant homo/biseksuelle elever. Disse forskjellene var noe mer uttalt for jentene i utvalget. Disse resultatene må sees i sammenheng med funnene på opplevd trakassering hvor også en noe større andel homo/biseksuelle elever rapporterte om dette. Grunnet det lave antallet som disse analysene omfattet vil vi være forsiktige med å trekke noen klare slutninger om disse funnene.

I gruppen av elever som ikke så på seg selv som "norske" rapporterte en noe større andel også å ha trakassert andre i form av ikke-fysiske handlinger.

Sosiale normer og egne holdninger til seksuell ordbruk: elevdataTabell 16. *Det er vanlig i vennegjengen min å kalle ei jente "bitch", "fytte", "hore", "lesbe" og lignende*

	Jenter %	Gutter %
Aldri	27,0	30,7
Svært sjelden	24,5	18,6
Sjelden	10,0	11,7
Av og til	23,3	18,4
Ofte	8,8	7,9
Svært ofte	6,4	12,7

Det var noe flere gutter som rapporterte at nedsettende ord og uttrykk med seksuelt innhold benyttes om jenter i vennegjengen enn det som ble rapportert av jentene. Totalt rapporterte 15 % av jentene og 21 % av guttene at ord som "bitch" eller "hore" eller "lesbe" benyttes ofte eller svært ofte overfor i vennegjengen.

Tabell 17. *Det er vanlig i vennegjengen min å kalle en gutt "kuk", "homo" og lignende*

	Jenter %	Gutter %
Aldri	43,2	20,9
Svært sjelden	27,4	14,7
Sjelden	8,6	9,0
Av og til	13,1	22,5
Ofte	4,4	13,5
Svært ofte	3,3	19,4

Det er en overvekt av gutter som opplevde det som vanlig i guttegjengen å bruke homonegative eller seksuelt, negativt ladede begreper i omtalen av andre gutter. 8 % av jentene rapporterte at slike ord ble brukt om gutter ofte eller svært ofte, mot 34 % av guttene. Over 40 prosent av jentene meldte at det aldri skjer i vennegjengen, dobbelt så mange som det guttene rapporterte. Disse begrepene er med andre ord blitt en vanlig del av gutters språkbruk i interaksjon med andre gutter. De homonegative begrepene er klart diskriminerende. Hvorvidt "kuk" alltid er negativt ladet er mindre klart.

Det er altså mer vanlig i guttegjenger å bruke disse betegnelse om gutter enn om jenter, mens det i jentegjenger bruker begrepene mest om andre jenter enn om gutter.

Tabell 18. *Jeg synes det er greit å kalle ei jente "bitch", "fytte", "hore", "lesbe" og lignende*

	Jenter %	Gutter %
Svært uenig	44,5	37,3
Uenig	28,3	24,9
Verken/eller	22,0	26,5
Enig	4,4	6,4
Svært enig	0,8	4,9

Det er mer enn dobbelt så mange gutter som jenter som mener at det er greit å kalle jenter seksuelt krenkende navn. Tre fjerdedeler av jentene var enten svært uenig eller uenig i at det er greit å benytte slike ord, mot 60 % av guttene. Det er mer enn dobbelt så mange gutter som jenter som mener at det er greit å kalle jenter seksuelt krenkende navn: 5 % av jentene mener det er greit å benytte disse ordene om jenter mot 11 % av guttene.

Tabell 19. *Jeg synes det er greit å kalle å kalle en gutt "kuk", "homo" og lignende*

	Jenter %	Gutter %
Svært uenig	49,2	28,3
Uenig	26,8	19,9
Verken/eller	19,7	32,2
Enig	3,4	11,4
Svært enig	0,9	8,3

Fem ganger så mange gutter som jenter synes det er greit å kalle jenter seksuelt krenkende navn. Tre fjerdedeler av jentene var enten svært uenig eller uenig i at det er greit å benytte slike ord, mot bare halvparten av guttene. Fem ganger så mange gutter som jenter syntes det var greit å kalle gutter seksuelt nedsettende navn: 4 % av jentene mente det var greit, mot 20 % av guttene.

Jentene var med andre ord mindre positive til slik ordbruk og opplevde det mindre vanlig å benytte nedsettende seksuelt ladede begreper i beskrivelsen av både andre jenter og gutter. Flere av guttene meldte om mer positive holdninger og normer til slik språkbruk – men er mer positive til slik språkbruk i forhold tilom andre gutter enn i forhold tilom jenter. Jentene var ørlite mer positive til slik språkbruk overfor andre jenter. Det er viktig å merke seg misforholdet mellom hva som er vanlig (den opplevde sosiale normen) og den enkeltes

opplevelse om hva som er greit (holdningen). Dette tyder på at det ligger en motivasjon i elevpopulasjonen for å forsøke å endre de sosiale normene til denne type språkbruk.

Opplevd seksuell trakassering fra elever: data fra de ansatte

Tabell 20. Andelen ansatte (i prosenter) som siden nyttår sier de selv har blitt utsatt for ...

	%
nedsettende bemerkninger som "hore", "bitch", "fritte", "kuk" og lignende	5,1
nedsettende bemerkninger som "homo", "lesbe" og liknende	2,3
seksuelle kommentarer angående din kropp, ditt utseende eller ditt privatliv	8,6
at noen spredte seksuelle rykter om deg	2,3
at noen spredte bilder av deg med seksuelt innhold på mobiltelefon eller på internett	0,6
brev, telefonoppringinger, SMS, MMS, e-post eller chat med seksuelt innhold	5,2
seksuelt ladet sturring eller andre ubehagelige blikk	5,2
seksuell flørting eller annen forførerisk atferd	8,6
å bli holdt fast eller klemt på en seksuelt ubehagelig måte	0
Å bli tatt på brystene eller i skrittet mot din vilje	0
Å bli tatt på rumpa mot din vilje	0,6
forespørsler/krav om seksuelle tjenester/handling fra en eller flere elever	0

Andelen ansatte ved skolen som har opplevd minst en type seksuell trakassering siden nyttår: 20%. De fleste opplevde kun én eller to av disse typene trakassering. De ansatte blir spesielt utsatt for flørting eller forførerisk atferd og seksuelle kommentarer. Deretter følger seksuelt

ladede benevnelser (men ikke homonegative uttrykk); seksuelt ladet stirring og ubehagelige blikk, og digital eller skriftlig kommunikasjon med seksuelt innhold.

Tabell 21. *Andel av de ansatte (i prosenter) som sier at de månedlig eller oftere har observert elever på skolen utsette andre elever for*

	%
nedsettende bemerkninger som "hore", "bitch", "fritte", "kuk" og lignende	16,0
nedsettende bemerkninger som "homo", "lesbe" og liknende	16,0
seksuelle kommentarer angående deres kropp, ditt deres utseende eller ditt deres privatliv	14,3
seksuelt ladet stirring eller andre ubehagelige blikk	6,9
framvisning av seksuelt ubehagelige bilder eller ting	3,4
spredning av seksuelle rykter	3,4
spredning av bilder med seksuelt innhold på mobiltelefon eller på internett	2,3
brev, telefonoppringninger, SMS, MMS, e-post eller chat med seksuelt innhold	2,3
holding eller klemming på en seksuell måte mot deres vilje	2,9
berøring av brystene eller tatt de i skrittet mot deres vilje	1,1
kyssing mot deres vilje	0,6

Note. Svaralternativer: Aldri, en sjelden gang, månedlig, ukentlig, daglig

Ansatte har observert alle former for krenkelser i løpet av en måned, men det er spesielt de verbale krenkelsene blant elevene som rapporteres oftest på tross av god voksentetthet i skolen. Dette gjelder både seksuelt ladede nedsettende benevnelser, homonegative uttrykk samt kommentarer om kropp, utseende og seksualitet. Ansatte rapporterte å ha observert færre av de mer alvorlige formene for trakassering. Resultatene indikerer at mye av den seksuelle trakasseringen som skjer mot elever i skolen foregår uten at lærere og andre ansatte på skolen i særlig grad greier å fange den opp. Mange av de formene for trakassering som omfattes av

undersøkelsen er også utpreget skjults handlinger av natur (spredning av bilder, ryktespredning, SMS etc. med seksuelt innhold). Noen av de ansatte kan godt ha kjennskap til disse trakasseriene, men de har ikke observert dem direkte.

Ansattes reaksjoner på observert seksuell trakassering

Spørsmål som ble stilt: ”Hvis du har observert seksuelt trakasserende atferd som nevnt over, hvordan har du vanligvis reagert på dette overfor elevene?”

Tabell 22. Andelen ansatte (i prosenter) som svarte ”Ja” på følgende utsagn:

	%
Tok det opp med den/de som trakasserte	64,3
Tok det opp med den/de som ble trakassert	55,6
Tok det opp spontant og umiddelbart i klassen (eller i en annen gruppesammenheng)	41,2
Planla og satte av tid på temaet i klassen (eller i en annen gruppesammenheng)	15,5

Note. Mellom 36% og 45% av de ansatte besvarte disse spørsmålene

Mindre enn halvparten av de ansatte har besvart disse spørsmålene som forutsetter at de har observert seksuell trakassering i skolen. Av de som har svart er det nok mer sannsynlig at man *har* intervenert enn ikke. Det er likevel verdt å merke seg at flertallet reagert ved å sanksjonere utøver eller støttet den som ble trakassert. Kun én av seks ansatte har planlagt og satt av tid til temaet i klassen. Det synes å være et stort ubenyttet potensiale i blant de ansatte for å arbeide med denne problematikken i skolen.

Opplæring om seksuell trakassering: data fra de ansatte

Tabell 23. Andelen ansatte (i prosenter) som var enig eller svært enige i følgende utsagn:

	%
Elever i den videregående skolen bør gis opplæring i temaet seksuell trakassering og voldtekt.	91,9
Temaene seksuell trakassering og voldtekt bør inngå som egne tema i læreplanene for den videregående skolen.	60,3
Temaene seksuell trakassering og voldtekt er tilstrekkelig dekket i undervisningen ved vår skole.	4,2
Aktører utenfor skolen bør trekkes inn i opplæringen av elevene i temaene seksuell trakassering og voldtekt.	85,5
Fokus på seksuell trakassering og voldtekt i den videregående skolen vil kunne bidra til at færre elever utsetter andre for slike krenkelser.	85,1

Note. Svaralternativer: svært uenig, uenig, verken/eller, enig, svært enig

Svært få ansatte sier de er fornøyde med dekningen av temaene seksuelle krenkelser og voldtekt i skolens undervisning. Samtidig mener det store flertallet dette ville kunne bidra til at færre utsettes for slike krenkelser. Flertallet vil derfor styrke undervisningen på disse temaene. Det er samtidig viktig å merke seg at det store flertallet av de ansatte helst ser at aktører utenfor skolen trekkes inn i opplæringen av elevene i disse temaene. Dette kan knyttes til flere forhold. Det at aktører utenfor skolen trekkes inn i dette arbeidet kan være positivt for de ansattes relasjon til elevene. Mange vil oppleve at det blir for privat og nært å snakke om slike ting med elevene; spesielt med tanke på hvilke seksuelle krenkelser lærerne også utsettes på av elevene. Men det kan også knyttes til manglende opplæring i og kompetanse på temaet.

Bruk av eksisterende læremidler som omhandler seksuell trakassering og tilstøtende tema (samliv, seksualitet, kjønnsroller og diskriminering)

Tabell 24. *Andel av de ansatte (i prosenter) som svarte "Ja" på følgende spørsmål:*

	%
Er du kjent med innholdet i Håndbok for lærere om likestilling med tittel "Ungdom, film og kjønn" fra 2004?	2,9
Dersom du underviser, har du benyttet noe av materialet fra "Ungdom, film og kjønn" i noen deler av elevundervisningen det siste året?	2,0
Er du kjent med innholdet i "Samliv og seksualitet: ressursbok for lærere"?	5,8
Dersom du underviser, har du benyttet noe av materialet fra "Samliv og seksualitet: ressursbok for lærere" i noen deler av elevundervisningen det siste året?	2,2
Er du kjent med hjemmesiden "Samliv og seksualitet" på Skolenettet.no?	11,6
Dersom du underviser, har du benyttet noe av materialet fra hjemmesiden "Samliv og seksualitet" i noen deler av elevundervisningen det siste året?	3,3

Det var få ansatte som sa de hadde kjennskap til spesifikke pedagogiske hjelpemidler om seksualitet, samliv, seksuell trakassering og relaterte tema. Det er lite trolig at tallene gjenspeiler at det er mange av de ansatte som ikke har ansvar for slik undervisning (77% var lærere). På den andre siden er det mulig at de lærerne som har ansvaret for slik undervisning er godt oppdatert på temaet, men at de har benyttet andre mindre kjente hjelpemidler. Det er imidlertid klart at informasjon om seksuell trakassering og tilstøtende tema bør være lettere tilgjengelig for ansatte dersom de skal føle seg trygg til å kunne intervensere når de observerer eller blir utsatt for seksuell trakassering.

Opplæring om seksuell trakassering: elevdata

Tabell 25. Andelen elever (i prosenter) som svarte "Ja" på følgende spørsmål:

	Jenter %	Gutter %
Har temaene seksuell trakassering og/eller voldtekt vært tatt opp til diskusjon i klassen av læreren eller andre på skolen etter du begynte på videregående?	18,5	22,3
Ønsker du at det skal undervises i temaene seksuell trakassering og voldtekt i den videregående skolen?	84,5	63,7
Hvem ønsker du skal drive denne undervisningen?		
- kontaktlærer	12,9	16,7
- faglærer	17,4	18,4
- rådgiver	11,4	14,9
- skolehelsetjenesten	66,4	50,9
- aktører utenfor skolen	59,5	50,4

Den store majoriteten av elevene rapporterte at temaene seksuell trakassering og/eller voldtekt ikke hadde vært oppe til diskusjon på skolen. Svarene varierte ikke systematisk med hvilket klassetrinn elevene gikk på. Andelen elever i tredje klasse som rapporterte om temaene hadde vært oppe til diskusjon var ikke høyere enn for lavere klassetrinn. Om det var slik slik at man fikk slik undervisning gjennom hele videregående ville vi kunne observere en gradvis økning i andelen som bekrefter dette. Det mønsteret vi finner betyr enten at alle har slike debatter i første år, eller det er tilfeldig når man får denne typen undervisning. Det siste er nok mer sannsynlig. Det er derfor interessant å sammenholde dette med de ansattes holdninger som går i retning av at slik undervisning styrkes.

I tråd med at jentene utsettes for mer alvorlig form for seksuell trakassering er også jentene langt mer positiv til at det undervises om seksuell trakassering og voldtekt i videregående skole. Men også guttene er som gruppe positive til dette.

I samsvar med lærernes ønsker om at aktører utenfor skolen benyttes til slik undervisning gir også elevene uttrykk for ønske om at skolehelsetjenesten eller aktører utenfor skolen bidrar til slik undervisning. Det er noe flere jenter enn gutter som uttrykker dette ønsket. Begge

gruppene er mindre positive (under 20 %) til at kontaktlærer, faglærer eller rådgivere (altså ansatte som de har nærmere relasjoner til og må forholde seg til andre temaer med) skal stå for denne undervisningen. Seksualitet og seksuell trakassering er svært følsomme tema, og det å kunne ha noe avstand til den som tar opp dette temaet kan være positivt for målgruppen. Det er ingen grunn til å anta at det primært er tvil til de ansattes kompetanse som ligger bak svarene (selv om dette kan være noe påvirker svarene til de ansatte).

DISKUSJON

Resultatene fra denne undersøkelsen viser at seksuell trakassering og krenkelser/overgrep, er til dels svært utbredt blant skoleungdom. Spesielt synes de mindre alvorlige former for trakassering å være utbredt. Studien viser at seksuell trakassering finner sted i og utenfor skolens kontekst, at både gutter og jenter utsettes for dette, og at jenter og gutter trakasseres av begge kjønn. Samtidig er andelen gutter som rapporterer at de trakasserer andre, større enn andelen jenter; og andelen jenter som opplever å bli trakassert, større enn andelen gutter.

Mens jentene til en viss grad beskyttes av å være på skolen (det forekommer mindre trakassering på enn utenfor skolen), virker ikke guttene å få en slik beskyttelse av den organiserte aktiviteten på skolen med voksne til stede. Det å bli mer klar over seksuell trakassering av gutter kan være viktig – skolen burde også kunne beskytte gutter. Samtidig må man i forebyggingsarbeid nok vinkle informasjon til begge kjønn om både det å være offer og det å være krenker.

Sammenlignet med andre studier i Norge og Sverige er det flere sammenfall enn forskjeller i omfanget av seksuell trakassering i denne studien. Svarene i denne undersøkelsen er i så måte med på å underbygge resultatene i de tidligere studiene på seksuell trakassering blant ungdom i de nordiske landene. Omfanget av homonegative utsagn, seksuelt nedsettende bemerkninger og ubehagelige kommentarer om kropp og utseende blant respondentene i denne studien ligger nært estimatene i tidligere studier av Fasting og kolleger (2003), Johansson & Langell (1997), Kullenberg & Ehrenlan (1996) og Witkowska (2007). Omfanget av grovere former for krenkelser (overgrep) i denne studien bekrefter også omfangsestimater fra tidligere studier på seksuelle overgrep blant ungdom. Rapportens bidrar til å danne et bedre grunnlag for å vurdere hvor utbredt seksuell trakassering er blant elever på videregående skole.

Ut fra rapportens funn virker rimelig å konkludere at seksuell trakassering er et omfattende problem blant elever i videregående skole. Fokus bør derfor rettes mot hva som kan gjøres for å redusere omfanget. Her er både utprøving av tiltak (utdanning av ansatte, utvikling av undervisningsopplegg, holdningskampanjer og tiltak for å gjøre voksne ansatte klare og gode formidlere av sosiale normer) og vurdering av risikofaktorer (både for å rette relevante tiltak

mot de riktige gruppene av både ofre og utøvere, og vite når det er typisk at elevene tilhører begge grupper).

Ansatte oppgir også å bli utsatt for seksuell trakassering fra elever. Rundt en av fem rapporterer dette. Ansatte blir utsatt spesielt for forførerisk atferd og seksuelle kommentarer om deres kropp eller privatliv. Det er viktig å ha fokus også på normsendingen til de voksne ansatte. Det er krenkende og skamfullt å bli utsatt for slike handlinger, men det er viktig fra et pedagogisk og normsendingsperspektiv at man reagerer på uakseptabel atferd mot egen person på en måte som tydelig signaliserer grensesetting og kommuniserer hva som ikke er akseptabelt.

For jentene gir det en viss beskyttelse å være på skolen. Man må anta at det er delvis på grunn av en organisert kontekst med voksen tilstedeværelse og kontroll. Det er derfor av interesse å få med seg hvilke krenkelser de ansatte har observert. Det er verdt å merke seg at det er mest verbal trakassering lærerne utsettes for og verbal trakassering de observerer – om lærerne i større grad reagerte på at elevene ble utsatt for verbal trakassering som nedsettende kommentarer og homonegative utsagt, kunne det ha en positiv virkning også i forhold til de krenkelsene de selv utsettes for også.

Et flertall av de ansatte rapporterer at de sanksjonerer den som krenker og støtter de som blir krenket. Samtidig var det kun litt under halvparten som besvarte spørsmål omkring inn gripen/reaksjon. Det betyr at andelen som reagerer av hele lærergruppen kan være betydelig lavere. Dersom man ønsker et nulltoleranseperspektiv på seksuell trakassering i skolen, der alle voksne er tydelige normsendere i slike situasjoner, har skolen en stor jobb å gjøre. Det er nok viktig for lærerne å ta opp dette i kursing av lærergruppen og diskusjon blant lærerne om hvilke normer som skal gjelde; hvilket regelverk skal følge og hvilke måter skal en sanksjonere seksuell trakassering på. En felles holdning blant de ansatte vil gjøre det lettere for den enkelte lærer å reagere – både på krenkelser av elevene, men også på egenopplevd seksuell trakassering.

Vi kan si noe om risiko for seksuell trakassering og seksuell tvang. Denne rapporten forsøker ikke å forklare hvorfor seksuell trakassering og overgrep forekommer, men den store andelen som aksepterer homonegativitet og seksuelt, nedsettende kommentarer i gruppen sier noe om at normene i elevgruppen kan være med på å bidra til problemet.

Det viser seg videre å være en viss forskjell på hvilke krenkelser som er mest typiske gitt studieretning. Jenter i yrkesforberedende studieretning ble langt oftere utsatt for alvorlige overgrep med tvang, mens jenter i studieforberedende studieretning mer utsettes for negative kommentarer om kropp, utseende og privatliv

Resultatene indikerer at det å tilhøre en minoritetsgruppe øker sannsynligheten for å bli utsatt for seksuell trakassering. Dette kan kanskje skyldes at man som seksuell minoritet identifiseres av de som trakasserer, og/eller at man i en utforskningsperiode utsetter seg for situasjoner med økt risiko for trakassering. Sosial status har trolig en del å si for risiko for å bli utsatt for krenkelser. På grunn av utbredt homonegativitet er det mulig at sosial status som følge av seksuell orientering forklarer noen av disse resultatene.

Både gutter og jenter i den gruppen som sa de ikke oppfattet seg selv som norske rapporterer gjennomgående høyere forekomst av seksuell trakassering på nesten alle målene, også de mer alvorlige. En høyere andel av både gutter og jenter i denne gruppen rapporterer også å trakassere andre sammenlignet med de som ser på seg selv som norske. Dette mønsteret er viktig ved forbyggingsarbeid. Videre studier og utforskning bør se nærmere på dynamikken bak disse prosessene.

De som ikke oppfatter seg som norske utgjør en liten gruppe i vårt utvalg, og vi bør tolke resultatene med varsomhet fordi det er større usikkerhet forbundet med analyser av små grupper. I tillegg har vi problemet med integrering og oppfatning av sosiale normer – som kunne for eksempel føre til at sosial kommunikasjon som generelt ikke blir opplevd som krenkende blir opplevd som krenkende i denne gruppen. Samtidig er også mer alvorlige overgrep overrepresentert i denne gruppen.

Marginaliserte ungdommer vil kunne utnyttes og utsette seg selv for mer fare enn de som er opplever høyere status og aksept. Det betyr også at bildet er mer komplekst enn at man har to adskilte grupper: en bestående av trakasserte elever og en annen av elever som trakasserer andre. En stor andel av elevene rapporterer å tilhøre begge kategorier. Intervensjoner rettet mot å redusere eksisterende problemer og hindre fremveksten av nye må forholde seg til dette fenomenet.

Det er vanskelig å gi kvalifiserte råd om tiltak når man ennå ikke har undersøkt risikofaktorer knyttet til seksuell trakassering. Men basert på de data som foreligger kan vi avdekke en del uheldige sosiale normer i elevgruppen. En stor andel av elevene opplever at det er ”vanlig” at nedsettende seksuelle bemerkninger og homonegative uttrykk brukes i vennegjengen.

Kun en mindre andel av elevene rapporterte at det på skolen var gitt undervisning og fokus på seksuell trakassering. Det virker tilfeldig om og når de får slik undervisning – eller undervisningen gis fortrinnsvis det første året. Men det vil kunne være en god tilnærming at undervisningen på dette temaet gis på alle tre år, da elevene modnes og får stadig flere erfaringer med både positiv seksualitet og seksuell trakassering gjennom videregående – og at dette kan gi grunnlag for en kontinuerlig og systematisk debatt i klassene. Samtidig melder elevene en uttalt interesse for mer undervisning om både seksualitet generelt og om seksuelle krenkelser spesielt. Dette er et tema som elevene – både jenter og gutter - er interessert i. Motivasjonen for endring av holdninger og sosiale normer overfor seksuell trakassering er altså til stede i elevgruppen. Også de ansatte er enig med elevene i at det er ønskelig med mer undervisning på temaene seksuelle trakassering og voldtekt.

Elevene uttrykker videre ønske om at det er nøytrale, utenforstående aktører som skal gi undervisning både om seksualitet og om seksuelle krenkelser. Dette bør vurderes som viktig, da det åpner for en mer åpen kommunikasjon omkring problemet. Her er også de ansatte enige med elevene.

I den grad endring av sosiale normer og holdninger er viktige for endring av atferd vil et viktig element i en intervensjon være å formidle klare norm om hva som er akseptabelt og ikke, samt en diskusjon omkring hva forskjellige oppfatter som ubehagelig og krenkende. Videre bevisstgjøring av forhold som ikke er allment kjent i gruppa og blant de ansatte kan gjøre det lettere å identifisere trakassering og se på hvilke faktorer som for eksempel gjør at andelen trakassering av jenter er lavere *på* enn *utenfor* skolen – og at også gutter kan trakasseres, samtidig som de *ikke* beskyttes av det å være på skolen.

I utgangspunktet indikerer resultatene at lærerne generelt har en aktiv holdning i forhold til observert seksuell trakassering. Det som er viktig er å etablere en nulltoleranse med klare sanksjoner i forhold til uønsket krenkende atferd. Pedagogisk kan det være viktig å lære gutter og jenter hva som oppleves som krenkende for andre gutter og jenter – men dette må

synliggjøres med at *alle ansatte* som opplever eller observerer seksuell trakassering straks tar det opp med *både* den som er utsatt og den som utøver trakasseringen.

Konklusjon

Denne studien bekrefter i stor grad funn fra tidligere undersøkelser. Det er samtidig noen funn som fremkommer i denne studien som er nye, og som derfor bør studeres nøyere i fremtidige studier. Dette er den første store kartlegging av omfanget av digital seksuell trakassering. På bakgrunn av medieoppslag omkring denne typen trakassering skulle man kanskje forvente en enda høyere forekomst av å ha fått bilder av seg selv med seksuelt innhold lagt ut på internett. Men for de dette rammer (mellom 4% og 5% av elevene) kan dette ha svært store negative konsekvenser. Dette er en form for trakassering det ikke er mulig å beskytte seg mot i det øyeblikk bildene er lagt ut på internett. Våre funn gir også klare indikasjoner på at elever som trakasseres og som trakasseres i stor grad tilhører samme gruppe. Det fremkom videre et mønster som tyder på at lavere sosial status øker sannsynligheten for å bli utsatt for seksuelle krenkelser og overgrep.

I tillegg til dette virker det som om det er visse kulturelle forskjeller i hvilke former for trakassering som er mest typisk. Jenter på studieforberedende program er i større grad utsatt for negative kommentarer om kropp og utseende. Jenter på yrkesfaglig program blir i større grad utsatt for overgrep/tvang.

Det er videre slik at gutter også opplever seksuell trakassering – også fra jenter. Studien viser at det også må fokuseres på trakassering av gutter.

Seksuell trakassering er utbredt ved videregående skoler i Sør-Trøndelag, spesielt alvorlig er det hvor mange overgrep med tvang som oppleves av gutter og spesielt jenter, men også at minoritetsgrupper blir utsatt for økt mengde seksuell trakassering og overgrep. Samtidig er funnene på mindre alvorlige former for seksuell trakassering sammenlignbare med tilsvarende funn fra Sverige og funnene på voldtekt/tvang til sex sammenlignbare med tidligere norske studier.

Elevenes sosiale normer for bruk av seksuelt nedsettende bemerkninger overfor jenter og gutter sammenfaller med trakassering av andre. I tillegg er det en rekke ansatte som ikke reagerer aktivt med sanksjoner og normsending når de observerer trakassering. Videre oppleves det av både elever og ansatte som ønskelig å øke undervisningen om både seksualitet og seksuell trakassering. Man må støtte opp om tiltak som etablerer en nulltoleranse i forhold til seksuelle krenkelser gjennom aktive sanksjoner mot de som trakasserer og støtte og ivaretagelse av de som trakasseres. Dette handler om et aktivt norm- og holdningsendringsarbeid, der både undervisning og voksne ansattes handlinger vil være viktige intervensjonsformer.

Seksuell trakassering er et stort problem for mange av elevene. Fokus på seksuell trakassering bør integreres i arbeidet mot mobbing og anti-rasistisk arbeid og andre tiltak mot diskriminering. Elevene må også selv aktivt delta i arbeidet mot seksuell trakassering, og utfordre egne holdninger og kultur knyttet til seksualitet og trakassering.

REFERANSER

- Einarsen, S., & Sørum, D. R. (1996). "Arbeidskamerat eller sex-objekt?" En krysskulturell studie av seksuell trakassering i arbeidslivet. *Nordisk Sexologi*, 14, 17-33.
- Eliasson, M. (2007). *Verbal abuse in school - constructing gender and age in social interaction*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.
- Fasting, K., Brackenridge, C., & Sundgot-Borgen, J. (2003). Experiences of sexual harassment and abuse among Norwegian elite female athletes and nonathletes. *Research Quarterly of Exercise and Sports*, 74, 84-97.
- Fitzgerald, L. F., Swan, S., & Magley, V. (1997). But was it really sexual harassment? Legal, behavioral and psychological definitions on the workplace victimization of women. In W. O'Donohue (Ed.), *Sexual harassment: theory, research, and treatment* (pp. xx). Borston: Allan and Bacon.
- Helseth, H. (2007). *Kunnskapsstatus om kjønnsrelatert mobbing blant barn og unge: Høgskolen i Nesna*.
- Johansson, & Langell. (1997). *Sexuella trakasserier mellan elever i grundskolan*. Örebro: Examenarbete ved Pedagogiske institutionen i Örebro
- Kulleberg, U., & Ehrenlans, B. (1996). *STOPP för sexuella trakasserier!* Stockholm: Elevrådsenheten.
- Mossige, S., Ainsaar, M., & Svedin, C. G. (Eds.). (2007). *The Baltic Sea Regional Study on Adolescents' sexuality*. Oslo: Nova rapport 18/07.
- Mossige, S., & Stefansen, K. (Eds.). (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge: En selvrappportstudie blant avgangselever i videregående skole*. Oslo: Nova Rapport 20/2007.
- Schei, B., Muus, K. M., & Bendixen, M. (1994). Forekomst av seksuelle overgrep blant studenter i Trondheim. *Tidsskrift for Den Norske L'geforening*, 21, 2491-2494.
- Witkowska, E. (2005). *Sexual harassment in schools - prevalence, structure and perceptions*. Stockholm: Arbete och Hälsa Vetenskaplig Skriftserie.